

БЎЛАЖАК БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ИЖОДИЙ КАСБИЙ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК АСОСЛАРИ

Мисирова Нодира Товбаевна

ГулДУ катта ўқитувчи

Ўришова Хайринсо

ГулДУ талабаси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6653489>

Аннотация. Ушбу мақолада бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларнинг креатив компетентлиги даражасини аниқлаш мақсадида ўтказилган тажриба-синов ишлари ва уларнинг натижаси, педагогларнинг креативлик сифатларини муваффақиятли ривожлантириш йўллари ҳамда педагогларда креативлик сифатлари, малакаларини ривожлантиришга тўсқинлик қиладиган омиллар ҳақида ёритилган.

Калит сўзлар: бошланғич синф ўқитувчилари, креатив компетентлик, респондент, креатив фикрлаш, креатив фаолият, креатив маҳсулот, анкета сўрови, педагогик кузатув, суҳбат.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Аннотация. В данной статье описаны проведенные эксперименты по определению уровня творческой компетентности будущих учителей начальных классов и их результаты, способы успешного развития творческих качеств учителей и факторы, препятствующие развитию творческих качеств и умений учителей.

Ключевые слова: учителя начальных классов, творческая компетентность, респондент, творческое мышление, творческая деятельность, творческий продукт, анкета, педагогическое наблюдение, интервью.

PEDAGOGICAL BASES OF DEVELOPMENT OF CREATIVE PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Abstract. This article describes the experiments conducted to determine the level of creative competence of future primary school teachers and their results, ways to successfully develop the creative qualities of teachers and the factors that hinder the development of creative qualities and skills of teachers.

Keywords: primary school teachers, creative competence, respondent, creative thinking, creative activity, creative product, questionnaire, pedagogical observation, interview.

КИРИШ

Ривожланишнинг инновацион йўлини танлаш, юқори технологияларни яратиш ва амалга ошириш, мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида билим ва маълумотларнинг ўсиб бораётган ўрни юқори малакали мутахассисларга катта талаб қўймоқда. Бу таълим, фан ва ишлаб чиқариш интеграциясининг янги шакллари талаб қилади ва рақобатбардош мутахассислар тайёрлашга кодир бўлган янги авлод педагогларини шакллантиришни устувор йўналишлардан бири сифатида белгилайди.

Олий таълим муассасалари ва улардаги ўқув-тарбия жараёнини модернизациялаш, педагог мутахассислар тайёрлаш тизими сифатини ошириш, бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларни замонавий касбий компетенциялар билан қуроллантириш, уларда касбий фаолиятга нисбатан акмеологик мотивацияни шакллантириш педагогларнинг креатив компетентлигини ривожлантириш жараёнидаги муҳим вазифалардан саналади.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Гулистон давлат университетига олиб борилган тажриба-синов ишлари жараёнида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларнинг креатив компетентлиги даражаси ва бу ҳақидаги мавжуд тушунчаларини аниқлашга имкон берувчи анкета сўрови, педагогик кузатув ҳамда суҳбатлар ташкил этилди. Тажриба-синов ишларига Гулистон давлат университети Педагогика факултетининг Бошланғич таълим йўналиши 309 нафар 1-3-курс талабалари жалб этилди.

Ўтказилган тажриба-синов ишларида С.Медникнинг анкета сўрови ва Пол Торренснинг "Ижодкорлик қобилиятларини ўрганиш тести"дан фойдаланилди. Анкета сўровлари ва тест натижалари таҳлил қилинганда қуйидаги ҳолатлар аниқланди:

Сўралган респондентларнинг 20% юқори даражада креативликни намоён қилдилар. Улар мунтазам равишда турли ташаббусларни илгари сурадилар, креатив жиҳатдан ўта фаол, изланувчандирлар.

Респондентларнинг 34% эса ўрта даражада креативликни намоён этишди. Уларнинг креативлик қобилияти доимий намоён бўлмайди. Креатив компетентлигини ривожлантириш зарур. Паст даражада креативликка эга респондентлар эса 46%ни ташкил этди. Улар ташаббусни илгари суришга интилади, лекин креативлик қобилияти етарлича намоён бўлмайди.

Натижаларни таҳлил этиш асосида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларни креативлигини ижобий деб баҳолай олмаймиз. Чунки, педагогик кузатиш ва анкета сўровларимиздан маълум бўлдики, талабаларнинг 70-80% креатив компетентликка эга бўлиш имкониятига эга бўлгани ҳолда, атиги 20-34% талабаларгина креатив компетентлик сифатларини намоён эта олдилар.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

Юқоридагилар асосида таъкидлаш лозимки, бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларда креатив компетентлик борасида етарли даражада билим, кўникма ва малака шаклланмаган, уларнинг креатив компетентлигини ривожлантиришга йўналтирилган педагогик жараён ўзига хос хусусиятларга эга.

Шу боис педагоглар олдида турган асосий вазифа-бу ёшларда креативлик, унинг ўзига хос сифатлари тўғрисида назарий билимларни бэриш, улар асосида талабаларнинг креатив компетентлигини ривожлантиришдан иборат. Мазкур вазифани ижобий ҳал этишда таълим жараёни, шу жумладан фанларни ўқитишда фаол таълим технологияларидан фойдаланиш, машғулотларни ноанъанавий шакл, метод ва воситалари ёрдамида қизиқарли ва мазмунли ташкил этиш қутилган самарани беради.

Шахсга хос креативлик сифатлари муайян босқичларда изчил ривожлантирилиб борилади. Шахснинг креативлик сифатларига эга бўлиши унинг

индивидуал қобилиятлари, табиий ва ижтимоий қувватини ўз касбий фаолиятини сифатли, самарали ташкил этишга йўналтиради.

Шунга кўра, тадқиқотларда шахс (жумладан, педагоглар)да креативлик сифатларини муваффақиятли ривожлантиришнинг тўртта йўли кўрсатилган:

- Креатив фикрлаш кўникмасини шакллантириш;
- Амалий креатив ҳаракат кўникмаларини ривожлантириш;
- Креатив фаолият жараёнларни ташкил этиш;
- Креатив маҳсулот (ишланма)лардан фойдаланиш.

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчилар ўзларининг креатив фикрлаш қобилиятларини қулай муҳитда тўла намоён қилишлари мумкин. Агар бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларда муваффақиятсизликка учраш ва кўрқув ҳисси мавжуд бўлса ёки танқидга учрасалар бундай вазиятда уларда креатив фикрлаш кўникмаларини самарали шакллантириш ёки ривожлантириш мумкин бўлмайди. Бўлажак педагогларда креативликни одатга айлантириш орқалигина креатив фикрлаш кўникмасини муваффақиятли шакллантириш мумкин. Бу жараёнда улар томонидан мавзу мазмунининг пухта англаниши ва креатив фикрлаш кўникмаларини баҳолашда қўлланиладиган метод ва воситалар муҳим аҳамият касб этади.

МУҲОКАМА

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларда креатив фикрлаш кўникмаларини шакллантиришда педагог алоҳида ўрин тутаяди. Бу жараёнда "педагогнинг роли" аудиторияда креативлик муҳитини яратишдан иборат. Ваҳоланки, педагог гуруҳда бўлажак бошланғич синф ўқитувчилар ўзини эркин сеза оладиган ва ўз фикрлари, ғоялари билан бўлиша оладиган муҳит яратиши лозим. Бўлажак бошланғич синф ўқитувчилар инсон онгида юз бэраётган жараёнларни янада фаоллаштириш учун ўрнатилган қонун қоидалар, стандартлардан четга чиқиб, турли саволлар беришда эркин ҳаракат қилишлари керак. Педагог бўлажак бошланғич синф ўқитувчилардаги креативликни ноодатий ғояларни ўртага ташлаш ва уларни вербал ва невербал тарзда рағбатлантириш орқали қўллаб-қувватлайди.

Педагогнинг бўлажак бошланғич синф ўқитувчилар бераётган креатив ғояларига нисбатан тўғри муносабати уларнинг мумкин бўлган ва мумкин бўлмаган шартларни англашида муҳим аҳамиятга эга.

Мазкур элементларнинг барчаси педагог-талаба муносабатининг муҳим қисми бўлиб, бўлажак бошланғич синф ўқитувчилар муваффақиятини таъминлайди. Креатив муҳитда таълим олаётган бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларда аста-секин креатив вазифаларни бажаришга нисбатан қизиқиш ортади, шунингдэк, креатив тафаккурга эга педагогни кузатиш натижасида креатив фикрлашга мойил бўлади. Креативлик характеридаги ўқув-билиш муҳити бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларда таълим жараёнида катта аҳамиятга эга бўлган танқидий ва креатив фикрлаш кўникмасининг ривожланишига олиб келади.

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларнинг креатив тафаккурга эга бўлишлари уларда ижодий муҳитнинг қанчалик таркиб топтирилганлигига боғлиқ. Тўлақонли креативлик характерида эга таълим муҳитини яратиш пухта ўйланган режага таянади.

Педагоглар агарда ўзларининг креатив ўқитиш метод ва стратегияларини қўллаш (яъни кенг қўламда ўйлаш ва креатив фикрлаш жараёнини ташкил этиш)да катта самарадорликка эришишни истасалар, буни бўлажак бошланғич синф ўқитувчилар онгига сингдиришлари ва ўз вазифаларини сидқидилдан бажаришлари лозим. Қолаверса, "креатив характерга эга муҳитдагина бўлажак бошланғич синф ўқитувчилари ўрганаётган мавзунинг мазмуни, ўқув ахборотлар ўртасидаги ўзаро алоқани тушуниш имкониятига эга бўлади ва бу ҳақида фикрлашни бошлашади”.

Муайян омиллар педагогларда креативлик сифатлари, малакаларини ривожлантиришга тўсқинлик қилади. Шу сабабли педагогик жараёнда педагоглар ушбу омилларни бартараф этишга эътибор қаратишлари лозим.

Креатив муҳитда педагог бўлажак бошланғич синф ўқитувчилар диққат-эътиборини жалб этиш мақсадида бирор бир янгиликдан фойдаланади. Қизиқувчанлик ва шубҳани уйғотувчи маълумот, бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларни ўзига жалб этиб, уларда ўқишга бўлган интилишни кучайтиради.

Олий таълим муассасаларида ҳам педагоглар бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларда креатив фикрлаш кўникмаларини шакллантириш ва ривожлантиришда уларнинг жамоа бўлиб, кичик ёки катта гуруҳларда ишлашлари учун зарур шарт-шароитни яратиб бера олишлари зарур. Зеро, бошланғич синфларда ишлаш жараёнида билдирилган ҳар қандай фикрни креатив жиҳатдан ривожлантириш имконияти юзага келади.

Педагог креативлик дарсларида жамоа туйғусининг аҳамиятини англаган ҳолда, доимий равишда гуруҳларни ўзгартириб, бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларда жамоа бўлиб ишлаш, бошқалар қобилияти ва маҳоратини ҳурмат қилиш кўникмасини шакллантиради. Ваҳоланки, яқка тартибда ишлаш маълум вазиятларда самара берса, креативлик дарсларида кичик гуруҳларда ишлаш мақсадга мувофиқдир, чунки креативлик кўникмаси ижтимоий феномендир; А.Ж.Роунинг фикрига кўра, креатив қарашлар жамоа бўлиб ишлаш жараёнида ва креатив ҳамкорлик натижасида шаклланади.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида шуни айтиш керакки, олий таълим тизимига ижодий компетентли ёндашувнинг жорий этилиши таълим мақсади, мазмуни, ўқитиш шакли, ўқитиш усуллари, педагогик технологиялари, назорат усуллари хамда дидактик муносабатларида жиддий ўзгаришларни амалга оширишни талаб этади. Шунга кўра, олий таълим муассасаларида таълимни ташкил этишнинг мавжуд шакллари бўлган маъруза, амалий, семинар ва лаборатория машғулотларини мазмун жиҳатидан ўзгартириш назарда тутилади. Маъруза дарсларини муаммоли таълим шаклида, семинар дарсларни креатив тафаккурни ва амалий машғулотларда тадқиқотчилик кўникмаларини шакллантиришга қаратилган бўлишлиги мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Элмуратова Д., Мисирова Н Педагогик компетентлик ва кретивлик асослари / Ўқув қўлланма. -Т.: Фан, 2021. - 135 б.

2. Мисирова Н Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини ижодий касбий фаолиятга тайёрлашнинг илмий-назарий асослари / Монография Т: “Илм-зиё-заковат”нашриёти, 2020. -124 б
3. Мисирова Н Бошланғич синфда ижодий фаолиятга тайёрлаш орқали ўқувчиларнинг иқтидорини орттириш/ журнал ТАЪЛИМ,ФАН ВА ИННОВАЦИЯ.Тошкент 2020.1-сон
4. Мисирова Н Талабаларнинг ижодий фикрлашини ташкил этиш /. – ТДПУ, 2016 – 120 бет.